

Vuk M. Leković, master pravnik
advokat u saradnji sa „Gecić Law“

Nikola Z. Ivković, master pravnik
adv. pripravnik u kancelariji „Gecić Law“

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA I POVREDE KONKURENCIJE

Rezime: U poslednjih nekoliko godina evidentan je porast interesovanja akademske i poslovne zajednice za različite oblike primene veštačke inteligencije. Međutim, korišćenje veštačke inteligencije u poslovanju je pojava sa kojom su profesionalni savetnici u oblasti zaštite konkurencije već uveliko upoznati poslednjih desetak godina. U tom kontekstu, autori u ovom radu predstavljaju osnovne postulate prava konkurencije i veštačke inteligencije u digitalnom okruženju, sa osvrtom na preplitanje ove dve oblasti u razvoju. Zatim, autori ukazuju na izazove sa kojima se susreću tela za zaštitu konkurencije po pitanju veštačke inteligencije i analiziraju rastući trend upotrebe savremenih tehnologija u postupcima sprovođenja normi o zaštiti konkurencije. Na kraju rada, dat je prikaz regulatornih novina na nivou Evropske unije koje se tiču digitalnih tržišta i veštačke inteligencije, sa posebnim osvrtom na Zakon o digitalnim tržištima (engl. Digital Markets Act ili DMA) i Zakon o veštačkoj inteligenciji (engl. AI Act), jer u njima autori prepoznaju najveći potencijal za dugoročno oblikovanje pejzaža konkurencije na tržištima pogođenim veštačkom inteligencijom.

Ključne reči: Veštačka inteligencija. – Pravo konkurencije. – Restriktivni sporazumi. – Zloupotreba dominantnog položaja. – Digitalno poslovanje.

1. UVODNE NAPOMENE

Svesni aktuelnosti i značaja veštačke inteligencije u savremenom poslovanju autori su se odlučili da u ovom članku analiziraju uticaj veštačke inteligencije na pravo konkurencije sa posebnim fokusom na rizike koji se mogu javiti u kontekstu povreda stanja ravnopravne tržišne utakmice. Imajući ovo u vidu analiziran je potencijal alata veštačke inteligencije da transformišu i daju nove osobine tradicionalnim oblicima povrede konkurencije oličenim u restriktivnim sporazumima i zloupotrebi dominantnog položaja.

Sledstveno, javilo se pitanje da li postojeći instrumenti sprovođenja zaštite konkurencije mogu da budu uspešni u ovako promenjenim okolnostima. Kao odgovor na uočene rizike, u uporednopravnoj perspektivi, a naročito u Evropskoj uniji, javlja se institucionalni odgovor koji divergira u dva pravca.

Prvi pravac se ogleda u uvođenju praksi tela za zaštitu konkurencije, zasnovanih na najsavremenijim tehnološkim dostignućima i znanjima u postupcima utvrđivanja povreda konkurencije. Drugi pravac je vidljiv u pojavi inicijativa za reviziju postojećih politika zaštite konkurencije, koji svoj vrhunac dobijaju u novim zakonodavnim rešenjima koja treba da regulišu stanje na digitalnim tržištima. Imajući u vidu ovaj kontekst, a pre nego što pređemo na dalje izlaganje, pružićemo kratak pregled osnovnih pojmova, koji se vezuju za pravo zaštite konkurencije i veštačku inteligenciju, kako bismo u nastavku mogli da pratimo prostor za konvergenciju ove dve oblasti.

Pravo konkurencije kao pojam se može sagledati iz dva ugla, i to ekonomskog i pravnog u užem smislu. Sa jedne strane, savremena ekonomska teorija definiše konkurenciju kao nadmetanje kompanija u tržišnoj utakmici¹. Kompanije, ili učesnici na tržištu (engl. *undertakings*) se međusobno takmiče sa ciljem što boljeg pozicioniranja na tržištu i samim tim sticanja većeg profita i pridobijanja novih kupaca. Ključni aspekt kompetitivnog procesa je postojanje konkurentskog pritiska kome su izloženi učesnici na tržištu, jer na taj način oni imaju podsticaja da konstantno inoviraju i unapređuju svoju ekonomsku efikasnost, uz što manje troškove i sa nižim cenama za krajnje potrošače. U situacijama kada se konkurentski pritisak smanjuje ili kada je skroz skrajnut, možemo govoriti o ograničenju konkurencije. Na taj način dolazimo do pravnog aspekta koji se može definisati kao skup pravila čiji je zadatak da štite kompetitivni proces u cilju povećanja blagostanja krajnjih potrošača². Drugim rečima, u pitanju su pravila koja obezbeđuju da svi učesnici na tržištu imaju jednak tretman i mogućnosti za uspešno poslovanje, iz čega će proisteći benefiti za potrošače. U tom smislu, na dolazimo i do osnovnih instituta prava konkurencije koji su prisutni u manjoj ili većoj meri u svim jurisdikcijama širom sveta, uključujući i Republiku Srbiju, a čiji je cilj da spreče ili sankcionišu povrede konkurencije i to: (i) zloupotreba dominantnog položaja, (ii) restriktivni sporazumi, (iii) kontrola koncentracija.

S druge strane, ako se ukratko osvrnemo na osnovne pojmove veštačke inteligencije (engl. *Artificial Intelligence* ili AI) primetićemo da ne postoji univerzalno prihvaćena definicija veštačke inteligencije. Iako veštačka inteligencija nije nov pojam, sa ubrzanjem njenog razvoja u 21. veku, teorija i praksa je u kontinuiranom procesu revidiranja njene definicije. Rečima Larija Teslera (*Larry Tesler*): Veštačka inteligencija je sve ono što još nije urađeno³. S tim u vezi, autori su se odlučili za shvatanje veštačke inteligencije kao institucionalnog hibrida, odnosno pojma koji treba da reinterpretira u skladu sa društvenim kontekstom. S tim u vezi, pravnik razume veštačku inteligenciju na način različit od zakonodavca, na način drugačiji od novinara, različit od stručnja-

1 B. Begović, V. Pavić, D. V. Popović, *Uvod u pravo konkurencije*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2019, 11.

2 R. Whish, D. Bailey, *Competition Law*, Eight Edition, Oxford University Press, 2015, 1.

3 A. Anderson, *Foundations of Computer Technology*, CRC Press, London 1994, 395.

ka za informatiku i robotiku⁴. Nezavisna ekspertska grupa Evropske komisije (nadalje: EK) dala je sledeću definiciju: *Veštačka inteligencija odnosi se na sisteme koji pokazuju razumno i inteligentno ponašanje, i, na osnovu analize svog okruženja, donose odluke – sa određenim stepenom autonomije – kako bi ostvarili konkretne ciljeve. Sistemi zasnovani na veštačkoj inteligenciji mogu biti zasnovani isključivo na softveru i delovati u virtuelnom svetu (na primer: virtuelni asistenti, softveri za analizu fotografija, veb pretraživači, sistemi za preporuke, sistemi za prepoznavanje govora i lica) ili mogu biti ugrađeni u uređaje – hardver (na primer: napredni roboti, autonomna vozila, dronovi i slično).*⁵ Imajući ovo u vidu većina savremenih definicija predstavlja veštačku inteligenciju kao simulaciju procesa ljudske inteligencije odgovarajućim algoritmom, kodom ili tehnikom uz pomoć mašina ili računarskih sistema. Specifične savremene primene veštačke inteligencije uključuju ekspertske sisteme, obradu prirodnog jezika, prepoznavanje govora i mašinsko učenje.⁶ Od pojam veštačke inteligencije nerazdvojan je pojam mašinskog učenja (engl. *Machine Learning – ML*) koji se fokusira na kreiranje algoritama koji omogućavaju računarima da uče iz podataka i da vremenom poboljšavaju svoje performanse. Mašinsko učenje je proces obučavanja mašine, čija se podloga zasniva na istorijskim podacima, tako da se mogu obrađivati novi unosi na osnovu naučenih obrazaca bez eksplicitnog programiranja.⁷ Sistemi mašinskog učenja mogu iterativno poboljšavati svoj učinak tokom vremena kroz iskustvo „učeci“, tj. identifikujući obrasce ili odnose u podacima.⁸ U sistemu zasnovanom na mašinskom učenju se na osnovu primera ulaznih podataka i očekivanih odgovora automatski oblikuje algoritam. Ovo podrazumeva tehnike kao što su linearna regresija, odlučujuća stabla i neuronske mreže, kao i optimizacione algoritme poput gradijentnog spusta, koji s vremenom poboljšavaju performanse modela veštačke inteligencije. Zato se kaže da računarski sistem zasnovan na mašinskom učenju „učiti“ ili „trenirati“, a ne samo da izvršava algoritam koji je programer zadao.⁹ Kada je reč o procesu učenja, fokus je na prikupljanju podataka i kreiranju pravila o tome kako podatke pretvoriti u informacije za donošenje odluka. Ta pravila se nazivaju algoritmi i oni pružaju računarskim uređajima detaljna (korak po korak) uputstva kako da izvrše određeni zadatak.¹⁰

4 K. Dwivedi, L. Hughes, E. Ismagilova *et al.*, „Artificial Intelligence (AI): Multidisciplinary Perspectives on Emerging Challenges, Opportunities, and Agenda for Research, Practice and Policy”, *International Journal of Information Management* 57(7), 46.

5 European Commission, A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines, Independent High-Level Expert Group on AI, 2018, dostupno na adresi: https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ai_hleg_definition_of_ai_18_december_1.pdf, 9. jun 2024. godine.

6 D. Prlja, G. Gasmı, V. Korać, *Veštačka inteligencija u pravnom sistemu EU*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2021, 66.

7 *Ibid.*, 67.

8 Shin-Shin Hua, „Machine Learning Weapons and International Humanitarian Law: Rethinking Meaningful Human Control”, *Georgetown Journal for International Law* 51(1), 124.

9 *Ibid.*

10 *Ibid.*

U nastavku ovog rada, autori će predstaviti osnovne pojmove povreda konkurencije u kontekstu uticaja koji na njih ima veštačka inteligencija.

2. RESTRIKTIVNI SPORAZUMI

2.1. *Regulativni okvir*

Restriktivni sporazumi su sporazumi između učesnika na tržištu koji imaju za cilj ili posledicu značajno ograničavanje, narušavanje ili sprečavanje konkurencije na određenom tržištu. Ovakvu definiciju Zakon o zaštiti konkurencije¹¹ je preuzeo iz člana 101. stav 1. Ugovora o funkcionisanju Evropske Unije. Pojavni oblici restriktivnih sporazuma su sledeći: (i) neposredno ili posredno utvrđivanje kupovnih ili prodajnih cena ili drugih uslova trgovine; (ii) ograničavanje i kontrolisanje proizvodnje, tržišta, tehničkog razvoja ili investicija; (iii) primenjuju nejednaki uslovi poslovanja na iste poslove u odnosu na različite učesnike na tržištu, čime se učesnici na tržištu dovode u nepovoljniji položaj u odnosu na konkurente; (iv) uslovljavanje zaključivanja ugovora ili sporazuma prihvatanjem dodatnih obaveza koje s obzirom na svoju prirodu i trgovačke običaje i praksu nisu u vezi sa predmetom sporazuma; i (v) podela tržišta ili izvori nabavki¹². Učesnici na tržište ovakve ishode postižu kroz: (i) ugovore; (ii) prećutne ili izričite dogovore; (iii) usaglašene prakse¹³, i (iv) odluke poslovnih udruženja. Restriktivni sporazumi po svojoj prirodi mogu biti horizontalni, između učesnika na tržištu koji posluju na istom nivou proizvodnje, ili vertikalni između aktera koji posluju na različitom nivou distributivnog lanca (npr. između proizvođača i veleprodavca). U kontekstu veštačke inteligencije, najzanimljiviji su restriktivni sporazumi koji se manifestuju putem prećutnih ili izričitih dogovora. Razlog ovakvoj tvrdnji leži u činjenici da su akteri na globalnom tržištu uveliko upoznati sa osnovama prava konkurencije, te u svoje ugovore ne stavljaju restriktivne klauzule koje bi telima za zaštitu konkurencije olakšalo put da utvrde nezakonitosti.

Restriktivni sporazumi se odvijaju kroz eksplicitni ili prećutni dogovor. Sa jedne strane, eksplicitni sporazumi se odnose na anti-konkurentsko ponašanje koje se održava pisanim ili usmenim dogovorima. Najdirektniji način za učesnike na tržištu da postignu eksplicitni koluzivni ishod je da se direktno međusobno dogovore i slože oko optimalnog nivoa cene ili proizvodnje. Nasuprot tome, prećutni dogovori se odnose se na oblike anti-kompetitivne koordinacije koje se mogu postići bez potrebe za eksplicitnim dogovorom, ali koje konkurenti mogu održavati prepoznajući svoju međusobnu zavisnost. U kontekstu prećutnih dogovora, ishod koji ograničava konkurenciju se postiže tako što svaki učesnik nezavisno od svojih konkurenata odlučuje o svojoj strategiji za maksimizaciju profita. Ovo se obično dešava na transparentnim

11 Zakon o zaštiti konkurencije – ZZK, *Službeni glasnik RS*, br. 51/2009 i 95/2013.

12 Čl. 10. ZZK.

13 *Ibid.*

tržištima sa malo tržišnih igrača, gde oni mogu imati koristi od svoje kolektivne tržišne moći bez ulaska u bilo kakvu eksplicitnu komunikaciju.¹⁴

2.2. Cenovni algoritmi

Veštačka inteligencija kroz cenovne algoritme može biti sredstvo kojim se stvaraju ili održavaju eksplicitni restriktivni sporazumi. Odgovarajući algoritam može izbeći pogrešna tumačenja ili greške u sprovođenju restriktivnih sporazuma implementacijom cena ili drugih odluka prema unapred utvrđenim parametrima – posebno kada je zajednički tok podataka dostupan svim stranama. Pored toga, sofisticiranije aplikacije veštačke inteligencije mogu se koristiti za praćenje sprovođenja, otkrivanje odstupanja od koluzivnih dogovora, pa čak i sprovođenje strategija kažnjavanja onih učesnika u restriktivnom sporazumu koji pokušavaju da isti izigraju. Osim toga, veštačka inteligencija može pomoći učesnicima da reaguju na fundamentalne promene na tržištima, pogotovo u onim situacijama kada svi članovi kartela koriste istu tehnologiju za donošenje odluka kao odgovor na promene na tržištima.

Algoritmi mogu iskoristiti dostupne podatke kako bi pratili uslove na tržištu i utvrdili da li je bilo koji učesnik restriktivnog sporazuma odstupio od dogovora. Kada se udruže sa tehnologijama kao što je *scraping* ekrana, što omogućava automatsko prikupljanje podataka dostupnih korisnicima (uključujući cene ili rezultate pretrage), ovi algoritmi mogu olakšati identifikaciju bilo kakvih odstupanja i time obeshrabriti takva odstupanja.

2.3. Slučajevi iz prakse

Kako je poslednjih godina onlajn trgovina u zamahu, povećava se mogućnost ograničenja konkurencije putem algoritama za utvrđivanje cena koji omogućavaju učesnicima na tržištu da na suptilan način stvore formacije slične kartelima, koje je teško otkriti. Kako bi učesnici stupili u dosluh, odnosno kartel, potrebno je da imaju efektivan sistem komuniciranja, u cilju usaglašavanja zajedničke poslovne politike. Postoje nekoliko načina korišćenja algoritama koje mogu predstavljati problem iz aspekta prava konkurencije.

Naime, učesnici na tržištu se mogu dogovoriti da koriste algoritam koji će naplaćivati kartelske cene ili koristiti algoritam radi praćenja naložene cene. U ovom slučaju ljudi su ti koji koriste algoritam kako bi sproveli svoj sporazum. Ovde algoritam predstavlja samo novu tehnologiju kojim se dolazi do kartela između učesnika na tržištu. Nove tehnologije su uvek imale važnu ulogu u stvaranju kartela, te napominjemo telefone, sastanke, imejl, itd. Ovakvo korišćenje ne predstavlja nikakvu novost sa aspekta prava konkurencije, već samo inovirani modalitet kojim se vrši zabranjena radnja. Na primer, izvršni direktor proizvođača u tajnosti odredi maloprodajnu cenu, koji dalje koristi algoritam kako bi istu strategiju sproveo.

14 OECD Business and Finance Outlook 2021: AI in Business and Finance, Chapter 4: Competition and AI, dostupno na adresi: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3acbe1cd-en/index.html?itemId=/content/component/3acbe1cd-en#section-d1e9039>, 09 jun 2024. godine.

Slično se desilo sa kompanijama Asus, Denon & Marantz, Philips, Pioneer¹⁵. Navedene kompanije su koristile sofisticirane modele praćenja cena onlajn maloprodavaca. Ukoliko su maloprodavci prodavali proizvode po manjim cenama, ove kompanije su ih sankcionisale, uglavnom pretnjama ili uslovljavanjem poslovanja. EK je u ovim slučajevima istakla da korišćenje sofisticiranih modela za praćenje cena koji omogućavaju proizvođačima da konstantno prate maloprodajnu cenu, kao i da brzo odreaguju na promenu cene, predstavlja dodatan rizik od utvrđivanja cena u daljoj prodaji (engl. *resale price maintenance*).

Pored toga, učesnici na tržištu mogu elektronski slati podatke o cenama trećim licima koje predlažu, ili postavljaju cenu koja maksimizuje profit. Ukoliko na ovaj način veliki broj učesnika koristi algoritam, treće lice može imati funkciju čvorišta. Upravo se navedeno i desilo u slučaju Eturas¹⁶ gde je litvansko telo za zaštitu za konkurenciju kaznio Eturas i 30 turističkih agencija. Administrator sistema Eturas je putem slanja poruka predlagao isti maksimalan iznos popusta svim agencijama od 3%, koji je bio praćen nemogućnosti da se iznos popusta poveća na iznos veći od 3%. Evropski sud pravde je zauzeo stav da je moguće da dođe do povrede prava konkurencije usled sporazuma administratora platforme i korisnika iste. Međutim, pomenuti sud je istakao da je svest o postojanju prakse usklađivanja cena neophodna radi postojanja povrede, kao i da je od velike važnosti da se učesnici na tržištu, javno ograde od takvih praksi, čim postanu svesni istih.

Na kraju, bitno je napomenuti i da je Komisija za zaštitu konkurencije Republike Srbije (nadalje: KZK) sprovela dva postupka na tržištu potrošačke elektronike. U oba postupka KZK je utvrdila da su dobavljači putem automatskog softverskog programa za praćenje cena, maloprodavcima utvrđivali cene u daljoj prodaji.¹⁷

3. ZLOUPOTREBA DOMINATNOG POLOŽAJA

3.1. Tržišna moć i razvoj veštačke inteligencije

Sticanje ili jačanje dominantnog položaja se može javiti kao jedan od razlog za zabranu koncentracija u tradicionalnom pravu konkurencije¹⁸, ali sam po sebi dominantan položaj nije zabranjena, osim ako se ne zloupotrebljava. Oblici zloupotrebe dominantnog položaja nisu iscrpljujući, ali se mogu podeliti na one kojima se: (i) neposredno ili posredno nameću nepravilne kupovne ili prodajne cene ili drugih nepravilnih uslova poslovanja, (ii)

15 Predmeti: AT. 40465 (Asus), AT. 40469 (Denon & Marantz), AT. 40181 (Philips), AT. 40182 (Pioneer).

16 Eturas i ostali, odluka Evropskog suda pravde br. 74/14, presuda od dana 21. januara 2016.

17 Rešenja br. 4/0–01–176/2021–35, i 4/0–01–177/2021–26. oba od 02. jula 2021. godine.

18 Čl. 19 ZZK propisuje da su koncentracije učesnika na tržištu dozvoljene, osim ako bi značajno ograničile, narušile ili sprečile konkurenciju na tržištu Republike Srbije ili njegovom delu, a naročito ako bi to ograničavanje, narušavanje ili sprečavanje bilo rezultat stvaranja ili jačanja dominantnog položaja.

ograničava proizvodnja, tržišta ili tehnički razvoj, (iii) primenjuju nejednaki uslovi poslovanja na iste poslove sa različitim učesnicima na tržištu, čime se pojedini učesnici na tržištu dovode u nepovoljniji položaj u odnosu na konkurente, i (iv) uslovljava zaključenja ugovora time da druga strana prihvati dodatne obaveze koje po svojoj prirodi ili prema trgovačkim običajima nisu u vezi sa predmetom ugovora¹⁹.

U digitalnom okruženju, zloupotreba dominantnog položaj kažnjiva je samo kada platforme: (i) daju prednost samima sebi, odnosno sopstvenim dobrima i uslugama, a na štetu drugih konkurenata (tzv. samo-preferenciranje), (ii) diskriminišu korisnike, (iii) zatvaraju svoje platforme (tržišta) za konkurente stvarajući barijere ulasku. Ovakve vrste zloupotreba dominantnog položaja uveliko su prepoznate u praksi tela za zaštitu konkurencije u EU i SAD tokom poslednje decenije.

Pristup određenim resursima je ključan za pružanje usluga vezanih za generativnu veštačku inteligenciju. Kompanije/učesnici na tržištu u posedu ovih resursa često imaju veliki tržišni udeo, i zbog te pozicije mogu biti u iskušenju da nameću komercijalne uslove svojim konkurentima ili krajnjim korisnicima/potrošačima koji su suprotni pravilima zaštite konkurencije. Investicije u veštačku inteligenciju se po pravilu zasnivaju na ekonomiji obima i opsega, imajući u vidu veliki količine podatke i tehničke kapacitete koji su neophodni za ovu namenu. Kada je veštačka inteligencija deo proizvoda koji se nudi potrošačima, neminovno je pojavljivanje mrežnog efekta, jer rast broja korisnika po pravilu ima kapacitet da poboljša performanse algoritama, jer veći broj korisnika podrazumeva veću količinu podataka koja se može koristiti za učenje.²⁰ S tim u vezi, baze podataka kao nematerijalna imovina koja se koristi za funkcionisanje i usavršavanje sistema veštačke inteligencije, mogu biti izvor konkurentne prednosti, a ujedno i barijera za ulazak na tržište, omogućavajući kumulaciju tržišne moći. Više korisnika, klijenata, instalacija> Više podataka> Veće AI sposobnosti> Bolji proizvod> Više korisnika, klijenata, instalacija>...”, ovako je D. Faggella²¹ sumirao ciklus samousavršavanja alata veštačke inteligencije, izražavajući skepticizam da li bilo koja druga kompanija može sustići i nadmašiti bilo koju od vodećih tehnoloških kompanija koje se označavaju akronimom GAFA – Google, Apple, Facebook i Amazon²². Imajući ovo u vidu, istraživački izveštaji objavljeni poslednjih godina od strane EU²³ ili OECD²⁴ upozoravaju da kombinacija Big Data i

19 Čl. 16. ZZK.

20 OECD Business and Finance Outlook 2021: AI in Business and Finance, Chapter 4: Competition and AI.

21 Data Dominance – How Companies and Countries Win with Artificial Intelligence, dostupno na adresi: <https://emerj.com/ai-power/data-dominance-artificial-intelligence/>, 09 jun 2024. godine.

22 V. Šmejkal, „Three Challenges of Artificial Intelligence for Antitrust Policy and Law“, *Charles University in Prague Faculty of Law Research Paper No. 2021/III/3*, Prag 2021, 104.

23 European Commission, *Competition Policy for the Digital Era*, Publication Office of the European Union, Luxembourg 2019, 36.

24 OECD, *The Impact of Big Data and Artificial Intelligence (AI) in the Insurance Sector*, 2020, 17.

veštačke inteligencije proizvodi čvrstu oligopolsku strukturu najvećih tehnoloških firmi, kojima će biti veoma teško konkurisati u budućnosti. U SAD Federalna trgovinska (engl. *Federal Trade Commission* ili FTC), kao vodeći organ nadležan za sprovođenje antimonopolskog zakonodavstva, je u jednoj od skorašnjih objava na ovu temu istakla da kompanije na tržištima generativne veštačke inteligencije mogu koristiti mrežne efekte kako bi održale dominantnu poziciju ili koncentrisale tržišnu moć. Prvi učesnik na tržištu mogao bi obezbediti značajnu prednost nad svojim konkurentima jer njegovi modeli, što su duže vreme interaktovali sa većim brojem korisnika, mogu generisati zanimljiviji i korisniji sadržaj od konkurentskih proizvoda.²⁵

3.2. *Potencijalni slučajevi zloupotrebe dominantnog položaja upotrebom alata veštačke inteligencije*

Kada se veštačka inteligencija nalazi u ulozi „donosioca“ odluka dominantnog učesnika na tržištu o cenama ili drugim važnim dimenzijama proizvoda i usluga, mogla bi odabrati antikonkurentske strategije, jer joj se ove čine na srednji rok ekonomski isplativim. Na primer, algoritmi mašinskog učenja sa dovoljno dugoročnom perspektivom mogli bi se odlučiti za korišćenje predatorskog određivanja cena ili strategija stiskanja marže bez postojanja neposrednih instrukcija da to učine. U ovim slučajevima su predstavljeni ekstremni oblici ekskluzione zloupotrebe dominantnog položaja, čija negativna dejstva su usmerena pre svega ka postojećim ili potencijalnim konkurentima. Dodatno, ovakve nedozvoljene strategije, mogu imati i još razornije efekte po stanje konkurencije na tržištu, imajući u vidu da ih sprovede visoko razvijeni sistemi veštačke inteligencije na još efikasniji način. S tim u vezi, a u odsustvu nekog oblika nadzora, upotreba veštačke inteligencije može rezultirati zloupotrebama dominantnog položaja koje se dešavaju bez namere i instrukcije da se nanese šteta. Ovo je zbog toga što sistemi veštačke inteligencije, angažovani sa ciljem maksimizacije profita možda neće imati sposobnost da prepoznaju i da se nose sa posebnim nijansama prava konkurencije, tj. pojačanog nivoa odgovornosti koja je imanentna dominantnim učesnicima na tržištu.

Dodatni izazovi za stanje konkurencije mogu se pojaviti i kada je veštačka inteligencija deo proizvoda koji se pruža krajnjim potrošačima. Na primer, dominantna platforma za onlajn prodaju služi kao medijator između prodavca i krajnjeg potrošača, spajajući u realnom vremenu ponudu i tražnju. Dizajn veštačke inteligencije koji se koristi za utvrđivanje redosleda prikazivanje proizvoda potrošačima koji unesu upit za pretragu bi, u ovom slučaju, imao značajan uticaj na izgled prodavca da ostvari prodaju. S tim u vezi, ovakav algoritam bi mogao biti zloupotrebljen kako bi se pojedini prodavci isključili sa tržišta ili pružila prednosti prodavcima koji zakluče komercijalne aranžmane kojima sebi pribavljaju povoljniji položaj sa vlasnicima onlajn platformi za prodaju. U oba slučaja, ovakve prakse sprovedene upotrebom algoritam

25 FTC, Generative AI Raises Competition Concerns, dostupno na adresi: <https://www.ftc.gov/policy/advocacy-research/tech-at-ftc/2023/06/generative-ai-raises-competition-concerns>, 09 jun 2024. godine.

veštačke inteligencije bi mogle direktno uticati na odluke korisnika bez njihovog znanja i volje. U svojoj ranijoj praksi, EK je 2019. godine otvorila istragu protiv Amazona zbog ovih praksi, koja je okončana 2023. godine prihvatanjem predloga obaveza koje je ova kompanija bila spremna dobrovoljno da preuzme radi otklanjanja mogućih povreda konkurencije.²⁶ Takođe, poznat je i slučaj u kojem je EK kaznila Google sa preko 2,4 milijarde evra zato što je putem svog pretraživača favorizovao sopstvene proizvode i usluge.

S druge strane, postoji sve veće interesovanje učesnika na tržištu za ulogu koju dizajn algoritama može imati u oblikovanju i usmeravanju određenih oblika tržišnog ponašanja potrošača. Na primer, online platforma može iskoristiti svoja saznanja o preferencijama potrošača kako bi podstakla određeni izbor – dok potrošači pretpostavljaju da dobijaju neutralne ili nepristrasne rezultate pretrage. Pravne implikacije ovakvih strategija vrlo često prevazilaze okvire regulative zaštite konkurencije, dok korisnicima na raspolaganju prevshodno ostaju na raspolaganju mehanizmi zaštite potrošača. U pravu konkurencije objekat zaštite je konkurencija kao temelj tržišne privrede, dok su kod propisa o zaštiti potrošača objekti zaštite građani i preduzeća koja kupuju dobra i usluge za sopstvenu potrošnju, odnosno krajnji korisnici dobara i usluga.²⁷

Algoritmi kao analitički alati omogućavaju učesnicima na tržištu da sa sve većom tačnošću predvide spremnost svakog potrošača da plati (tzv. rezervaciona cena) i na taj način ponude potrošačima personalizovane preporuke i prilagođene cene. Od posebnog značaja je pitanje da li personalizovano određivanje cena, odnosno cenovna diskriminacija među potrošačima, može predstavljati eksploatacionu zloupotrebu dominantne pozicije. Cenovna diskriminacija se dešava kada se potrošačima naplaćuju različite cene za isto dobro ili uslugu, na osnovu njihovih karakteristika ili obrazaca potrošnje, uprkos činjenici sa su troškovi njihovog pružanja jednaki. Sa veštačkom inteligencijom, učesnici na tržištu mogu obraditi sve veći broj podataka o potrošačima i njihovim karakteristikama. To omogućava firmama da postavljaju cene ne samo na osnovu širokih kategorija potrošača, već u nekim slučajevima i individualno prilagođene cene zasnovane na procenama spremnosti potrošača da plate. Personalizacija, uključujući personalizovano određivanje cena, nije automatski razlog za zabrinutost u vezi sa konkurencijom, te u mnogim slučajevima može poboljšati ukupnu efikasnost na tržištima i čak poboljšati pristupačnost proizvoda.²⁸ Ovo može imati ekonomski smisao jer može povećati statičku efikasnost, a u nekim slučajevima može promovisati dinamičku efikasnost i povećati dobrobit potrošača. Sa druge strane, domi-

26 Antitrust: Commission accepts commitments by Amazon barring it from using marketplace seller data, and ensuring equal access to Buy Box and Prime, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7777, 09 jun 2024. godine.

27 Z. Skopljak, „Cenovna diskriminacija u pravu konkurencije“, *HERETICUS – Časopis za preispitivanje prošlosti* vol. VI (2008), br. 3–4, 89–97.

28 D. Geradin, N. Petit, „Price discrimination under EC Competition Law: The Need for a case-by-case Approach“, *Global Competition Law Centre Working Paper Series No. 07/05*, 2005, 24.

nantna firma može koristiti algoritme za identifikaciju korisnika rivalskih proizvoda i implementirati selektivno određivanje cena kako bi ih privukla. Dodatno, kao problematično ponašanje može se javiti situacija u kojoj dominantna firma koristi algoritam za nametanje prekomernih cena nekim potrošačima zloupotrebljavajući svoju tržišnu moć.

4. UTVRĐIVANJE POVREDE KONKURENCIJE

Tela za zaštitu konkurencije širom sveta imaju na raspolaganju široka ovlašćenja u sprovođenju svojih nadležnosti kao što su (i) zahtev za dostavu podataka, (ii) nenajavljeni uviđaji (engl. *dawn raids*) u prostorijama kompanija i (iii) sektorske analize. Navedeni mehanizmi telima za zaštitu konkurencije omogućavaju da pribave dokaze o potencijalnim povredama. S druge strane, svedoci smo da tehnologija konstantno evoluirala oblikujući strukturu tržišta, način na koji se donose poslovne odluke, sredstva pomoću kojih konkurenti komuniciraju i ultimativno način na koji konkurenti povređuju konkurenciju.²⁹ Ako se ima u vidu da kompanije uveliko koriste napredna softverska rešenja u vidu cenovnih algoritama prilikom donošenja poslovnih odluka ili kontrolisanja cena drugih učesnika na tržištu, od krucijalne važnosti je da tela za zaštitu konkurencije budu adekvatno opremljena, kako u smislu ljudskih resursa, tako i u digitalne opreme, ne bi li bila u mogućnosti da otkriju nedozvoljena ponašanja na tržištu. Moglo bi se reći da je „borba protiv tehnologije sa tehnologijom“, jedino sredstvo da se na efikasan način otkriju povrede konkurencije u digitalnom okruženju. Oslanjanje samo na reaktivne alate, kao što su nenajavljeni uviđaji može onemogućiti tela za zaštitu konkurencije da otkriju antikompetitivne prakse koje uključuju upotrebu tehnologije. Bez odgovarajućeg seta digitalnih alata za sprovođenje svojih nadležnosti, tela za zaštitu konkurencije rizikuju da zaostanu za tržištem, odnosno da ne budu u stanju da razumeju algoritme kompanija, ili da shvate kako učesnici na tržištu međusobno komuniciraju. Veštačka inteligencija bi mogla pomoći telima za zaštitu konkurencije da unaprede efikasnost i uštede vreme, čime bi se izbegle dugotrajne istrage.

Značaj veštačke inteligencije i ostalih digitalnih alata je uveliko prepoznat od strane pojedinih tela za zaštitu konkurencije koje su razvile posebna odeljenja unutar svoje organizacije čiji je zadatak da implementiraju sisteme veštačke inteligencije na postojeće istrage. Takođe, uveliko je prisutan trend da tela za zaštitu konkurencije angažuju IT eksperte koji obučavaju službena lica za korišćenje digitalnih alata i sl.³⁰ Na primer, italijansko telo za zaštitu konkurencije razvilo je pilot projekat koji ima za cilj prikupljanje podataka sa popularnih platformi za elektronsku trgovinu i praćenje njihovih algoritama

29 Isabella Lorenzoni, “Why do Competition Authorities need Artificial Intelligence?”, *Jean Monnet Network on EU Law Enforcement Working Paper Series*, dostupno na adresi: <https://jmn-eulen.nl/wp-content/uploads/sites/575/2022/05/WP-Series-No.-24-22-Why-do-Competition-Authorities-need-Artificial-Intelligence-Lorenzoni.pdf>, 31. maj 2024. godine.

30 *Ibid.*

za rangiranje pomoću tehnika analize podataka, automatskog preuzimanja podataka sa interneta, veštačke inteligencije i mašinskog učenja.³¹ Grčko telo za zaštitu konkurencije uspostavilo je jedinicu za forenzičku istragu i platformu za prikupljanje javno dostupnih podataka o cenama proizvoda, koristeći algoritamski alat za praćenje cena kako bi identifikovala sumnjivo ponašanje koje zahteva dalju istragu.³² Špansko telo za zaštitu konkurencije uspostavilo je jedinicu za ekonomsku inteligenciju od 2018. godine, koja razvija računске alate za otkrivanje antikonkurentskih ponašanja, kao što je algoritamska koluzija. Ova jedinica koristi napredne statističke i ekonometrijske tehnike, analizu mreža, kao i nadzirane i nenadzirane metode mašinskog učenja, sa posebnim fokusom na otkrivanje dogovora oko nameštanja ponuda u javnim nabavkama, sektoru koji zahteva veliku količinu podataka.³³ Pored toga, bitno je napomenuti da je telo za zaštitu konkurencije i tržišta Ujedinjenog Kraljevstva (CMA) uspostavilo jedinicu za podatke, tehnologiju i analizu (DaTA) sa naučnicima za podatke, pravicima i ekonomistima. Ova jedinica je zadužena i za bolje razumevanje načina na koji funkcionišu algoritmi kompanija i kako koriste prikupljene podatke kako bi pratila povrede potencijalna ograničenja na tržištu.

5. REGULATORNI OKVIR EU U NASTANKU: ZAKON O VEŠTAČKOJ INTELIGENCIJI I ZAKON O DIGITALNIM TRŽIŠTIMA

Kao što smo videli dinamična tržišta savremenih tehnologija i veštačke inteligencije zahtevaju novi pristup tela za zaštitu konkurencije, ali podrazumevaju i nužno revidiranje regulatornih politike, koju treba prilagoditi osobnostima digitalne ekonomije. Regulatori su već prepoznali nužnost potrebe za proaktivnim regulisanjem tržišta veštačke inteligencije, svesni rizika koje može samoregulacija može imati. Prolifikacija upotrebe algoritama veštačke inteligencije i rizici koje oni nose bili su podsticaj da zakonodavci u EU adresiraju ove procese novim zakonodavnim rešenjima. Za potrebe ovog rada fokus ćemo staviti na regulatornim inicijativama u Evropskoj uniji, koje se ogledaju u Zakonu o digitalnim tržištima³⁴ (engl. *Digital Markets Act* ili *DMA*) i Zakonu o veštačkoj inteligenciji (engl. *AI Act*), jer u njima vidimo

31 Future Challenges for Automation in Competition Law Enforcement, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4492609, 08. jun 2024. godine.

32 Hellenic Competition Commission, Computational Competition Law and Economics: Issues, Prospects – An Inception Report, 2021, dostupno na adresi: <https://www.epant.gr/en/enimerosi/publications/research-publications/item/1414-computational-competition-law-and-economics-inception-report.html>, 09. jun 2024. godine.

33 OECD Business and Finance Outlook 2021: AI in Business and Finance, Chapter 4: Competition and AI.

34 Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act), OJ L 265.

najveći potencijal za dugoročno oblikovanje pejzaža konkurencije na tržištima pogođenim veštačkom inteligencijom.

Predlog Zakona o veštačkoj inteligenciji predložen je od strane EK još u junu 2021. godine³⁵. Tekst Zakona u veštačkoj inteligenciji odobren je od strane svih 27 država članica EU u februaru 2024. godine, a od strane Evropskog parlamenta u martu 2024. godine. Nakon početka njegove primene regulisaće se značajan broj pitanja vezanih za upotrebu veštačke inteligencije u EU.³⁶ Zakon o veštačkoj inteligenciji je po svojoj pravnoj prirodi uredba Evropske unije, koja će imati direktno dejstvo u svim državama članicama EU. Ovaj propis ima za cilj obezbeđivanje pravilnog funkcionisanja jedinstvenog tržišta EU stvaranjem uslova za razvoj i korišćenje pouzdanih sistema veštačke inteligencije.

Obaveza poštovanja normi sadržanih u Zakonu o veštačkoj inteligenciji će se razlikovati u zavisnosti od nivoa rizika koji sistem nosi sa sobom: nizak i minimalan rizik (bez obaveza), visok rizik (npr. sistemi veštačke inteligencije za kritičnu infrastrukturu), neprihvatljiv rizik (npr. sistemi za biometrijsku kategorizaciju lica). Dodatno, Zakona o veštačkoj inteligenciji uspostavlja posebne propise za sisteme veštačke inteligencije opšte namene (engl. *General-purpose AI systems* ili GPAI) kako bi se obezbedila transparentnost ovih sistema za krajnje korisnike. Za veoma moćne GPAI koji potencijalno mogu predstavljati značajne rizike, biće uvedene dodatne obavezujuće mere u vezi sa upravljanjem rizikom, praćenjem ozbiljnih incidenata, evaluacijom modela i testiranjem na otpornost modela veštačke inteligencije na neočekivane ili zlonamerne unose.

Što se tiče sprovođenja, Zakon o veštačkoj inteligenciji predviđa uspostavljanje novog tela sa posebnim ovlašćenjima: Evropsku kancelariju za veštačku inteligenciju (engl. *European AI Office*), kao samostalnog tela unutar EK. Evropska kancelarija za veštačku inteligenciju je osnovana odlukom EK od 24. januara 2024. godine³⁷, a zvanično otpočela sa radom u maju 2024. godine. Ovo telo će nadgledati najnaprednije AI modele, doprinositi una-

35 Vid. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonized rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain union legislative acts, COM/2021/206 final. Tekst Zakona EU o veštačkoj inteligenciji objavljen je tek u julu 2024. godine u Službenom listu EU: Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act)Text with EEA relevance, OJ L, 2024/1689, 12.7.2024.

36 Zakon o veštačkoj inteligenciji stupa na snagu dvadeset dana nakon objavljivanja u Službenom glasniku EU, a biće potpuno primenljiv 24 meseca nakon stupanja na snagu, osim odredbi koje se odnose na: zabrane nedozvoljenih praksi, koje će se primenjivati šest meseci nakon datuma stupanja na snagu; kodekse prakse (devet meseci nakon stupanja na snagu); pravila za veštačku inteligenciju opšte namene, (12 meseci nakon stupanja na snagu); i obaveze za visokorizične sisteme (36 meseci).

37 Commission Decision of 24 January 2024 establishing the European Artificial Intelligence Office, OJ C, C/2024/1459.

pređenju standarda i praksi testiranja, i biti zaduženo za sprovođenje u svim državama članicama EU. AI Odbor (engl. *AI Board*), koji će se sastojati od predstavnika država članica, ostaće centralno telo za koordinaciju, kao i savetodavnu telo EK u vezi sa pitanjima veštačke inteligencije. Na nivou država članica, Zakon o veštačkoj inteligenciji predviđa da svaka država članica imenuje nacionalno nadzorno telo (engl. *market surveillance authority*) koje će nadgledati implementaciju novi pravila o veštačkoj inteligenciji.

Zakon o veštačkoj inteligenciji daje nacionalni nadzornim telima nova procesna ovlašćenja koje će biti direktno u vezi sa nadležnostima tela za zaštitu konkurencije, iako kako to stoji u preambuli Zakona o veštačkoj inteligenciji nastoji da uvede nova pravila bez prejudiciranja primene prava zaštite konkurencije Unije. Međutim, uprkos ovome, Zakon o veštačkoj inteligenciji će uticati na pravo konkurencije naročito u delu koji se odnosi na procesna ovlašćenja organa zaduženih za sprovođenje pravila o zaštiti konkurencije. Prema članu 74 pomenutog propisa, nacionalni nadzorni organi su obavezni da „bez odlaganja“ prijave EK i nacionalnim organima za zaštitu konkurencije „bilo koju informaciju identifikovanu tokom aktivnosti nadzora tržišta koja može biti od značaj za primenu prava EU o zaštiti konkurencije.“ Drugim rečima, ukoliko nacionalni nadzorni organi naiđu na informacije koje su relevantne sa aspekta prava konkurencije, proslediće ih telima za zaštitu konkurencije u EU. S obzirom na sve veće oslanjanje kompanija na algoritme za donošenje strateških odluka, očekuje se da će nacionalni nadzorni organi posedovati značajne količinu informacija koje bi bile „interesantne“ telima za zaštitu konkurencije u EU prilikom sprovođenja pravila konkurencije EU.

Iako je Zakon o veštačkoj inteligenciji jednosmeran u smislu da samo daje nacionalnim nadzornim organima ovlašćenje da proslede informacije telima za zaštitu konkurencije bez njihovog izričitog zahteva, ove odredbe mogu uticati na način sprovođenja istrage. U praksi, EK može izdati jednostavne zahteve za informacije ili naložiti dostavljanje informacija putem formalnih odluka. Subjekti moraju u potpunosti ispuniti formalne odluke, za razliku od jednostavnih zahteva. U ovom kontekstu, Zakon o veštačkoj inteligenciji će proširiti okolnosti u kojima tela za zaštitu konkurencije u EU mogu pristupiti informacijama o poslovanju učesnika na tržištu. Davanjem ovlašćenja nacionalnim nadzornim organima – i njihovim tehničkim stručnjacima – da sprovode provere usklađenosti i da proslede sve relevantne informacije telima za zaštitu konkurencije, Zakon o veštačkoj inteligenciji stvara mehanizam za posredno praćenje usklađenosti svih kompanija sa propisima iz konkurencije. Ovo je suprotno praksi Suda pravde Evropske unije, koji je presudio da tela za zaštitu konkurencije kada upućuju zahtev za informacijama učesniku na tržištu kao preduslov moraju da istražuju potencijalno kršenje, da preciziraju predmet istrage i da opravdaju kako su tražene informacije relevantne.³⁸ Ako organi za zaštitu konkurencije mogu doći do ovih informacija indirektno kroz rad nacionalnih organa prema Zakonu o veštačkoj inteligenciji bez formalnog zahteva za informacije, postavlja se pitanje da li ovo stvara novi

38 Sud pravde EU, *Schwenk Zement protiv EK*, predmet br. 248/14, 10. mart 2016. godine.

kanal za nasumičnim prikupljanjem dokaza i kako to utiče na procesna prava učesnika na tržištu (engl. *fishing expedition*).

S druge strane, imamo komplementarnu pojavu koja prati onlajn tržišta u vidu Zakona o digitalnim tržištima. Pomenuti propis sledi sličan pristup, dajući EK ovlašćenje da sprovodi inspekcije i uputi zahtev za informacijama kada sumnja na kršenje obaveza utvrđenih u ovom propisu (Čl. 21 i 26 Zakon o digitalnim tržištima). Ovo znači da EK može tražiti informacije ili pristup podacima i algoritmima samo ako sumnja na povredu pomenutog propisa. Zakon o digitalnim tržištima, koji je stupio na snagu 6. marta 2024. godine, primenjuje se na osnovne usluge platforme (engl. *core platform services* ili CPSs) koje pružaju ili nude takozvani čuvari pristupa (engl. *gatekeeper*). Čuvari pristupa su kompanije koje ima značajan uticaj na unutrašnje tržište i koje pružaju osnovne usluge platforme određene u članu 3. Ovaj propis se primenjuje na određene čuvar pristupa i osnovne usluge platforme koje su direktno navedene u odlukama koju je EK donela 6. septembra 2023. godine. U pitanju je šest kompanija i to: Alphabet, Amazon, Apple, ByteDance, Meta, Microsoft.³⁹

Zakon o digitalnim tržištima se može smatrati kao veoma revolucionaran instrument u kontekstu pravila o zaštiti konkurencije. Umesto da se EK bavi nedozvoljenim komercijalnim praksama onlajn platformi *ex-post*, tek kada se negativni elementi ovakvih radni ispolje i proizvedu negativne efekte na jedinstvenom tržištu, Zakon o digitalnim tržištima omogućava EK da postigne slične rezultate putem *ex-ante* kontrole, tj. predviđanjem obaveza za tzv. čuvar pristupa⁴⁰. Čuvari pristupa pružaju jednu, ali vrlo često i veći broj osnovnih usluga platforme, a neretko te usluge imaju integrisane tehnologije veštačke inteligencije.

Imajući ovo u vidu, primena Zakon o digitalnim tržištima na veštačku inteligenciju je nedovoljno jasna. U komentarima datim na šestoj po redu W@Competition konferenciji održanoj 22. februara 2024. godine, Margaret Vestager (*Margrethe Vestager*), potpredsednica EK zadužena za pitanja zaštite konkurencije, izjavila je da će biti zanimljivo videti kako će Zakon o digitalnim tržištima funkcionisati sa veštačkom inteligencijom.⁴¹ S tim u vezi, jedna grupa autora zagovara da oba polja ostanu odvojena i, stoga, da Zakon o digitalnim tržištima ne treba da se primenjuje na generativne sisteme veštačke inteligencije.⁴² Druga grupa autora smatra da će pojedine odredbe Zakona o

39 Odluke EK kojima se ove tehnološke kompanije određuju kao tzv. čuvari pristupa u skladu sa Zakonom o digitalnim tržištima dostupne su na sledećoj adresi: https://digital-markets-act.ec.europa.eu/gatekeepers_en, 9. jun 2024. godine.

40 D. Popović, „Prethodna regulacija digitalnih tržišta u EU: ograničavanje tržišne moći digitalnih platformi“, *Usklađivanje poslovnog prava Srbije sa pravom Evropske unije* (ur. V. Radović), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2022, 301.

41 Govor potpredsednice Vestager „Put ka boljoj digitalnoj budućnosti“, dostupno na adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_22_5763, 9. jun 2024. godine.

42 Vid. A. Gizem, *et al.*, „Integration of Generative AI in the Digital Markets Act: Contestability and Fairness from a Cross-Disciplinary Perspective“, *LSE Legal Studies Working Paper No. 4/2024*.

digitalnim tržištima značajno uticati na razvoj i primenu veštačke inteligencije od strane tzv. čuvara pristupa i njihovih konkurenata. Usko tumačenje podrazumeva da osnovni modeli, kao oblik generativne veštačke inteligencije, možda nisu obuhvaćeni, dok visoki zvaničnici EK zagovaraju fleksibilnije tumačenje kako bi njihova nadležnost obuhvatila tehnologije veštačke inteligencije.⁴³ U tom smislu, moguća su dva ishoda: regulisanje usluga veštačke inteligencije tamo gde su integrisane sa osnovnim modelima koje je odredio čuvar pristupa i/ili izmene i dopune Zakona o digitalnim tržištima kako bi se izričito alati veštačke inteligencije obuhvatili u listu osnovnih usluga platforme shodno članu 2(2) Zakona o digitalnim tržištima.

S tim u vezi, značajno je napomenuti da EU nije bila izričita u stavu da odbije da uključi u opseg primene Zakona o digitalnim tržištima usluge koje ne spadaju u jednu od kategorija osnovnih usluga platforme prema članu 2(2) Zakona o digitalnim tržištima. Na primer, uključena je Metina usluga WhatsApp, koja predstavlja *Business Application Programming* ili API, uprkos činjenici da API-i nisu direktno navedeni u spisku osnovnih usluga platformi⁴⁴. Ovo pokazuje da činjenica da osnovni ili generativni modeli veštačke inteligencije nisu navedeni kao osnovne usluge platformi, nije prepreka da se na njih primenjuje Zakon o digitalnim tržištima. Imajući ovo u vidu, Visoka grupa za Zakon o digitalnim tržištima (engl. *High-Level Group for the Digital Markets Act*) je u svom saopštenju o veštačkoj inteligenciji od maja 2024. godine⁴⁵, naglasila je da će (i) pratiti razvoj u ovoj kritičnoj oblasti politike, istražujući interakcije između Zakon o digitalnim tržištima i drugih regulatornih instrumenata; b) nastaviti da razmenjuje iskustva u sprovođenju i regulatornu ekspertizu relevantnu za implementaciju i sprovođenje Zakon o digitalnim tržištima u vezi sa veštačkom inteligencijom; c) razvijati sredstva za osiguranje efikasne saradnje, što treba da dovede do doslednog regulatornog pristupa kroz Zakon o digitalnim tržištima i druge pravne instrumente.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U proteklih nekoliko godina svedoci smo ekspanzije poslovanja putem interneta što za posledicu iziskuje promenu biznis modela koje primenjuju kompanije, ali i načina donošenja poslovnih odluka, kao i sredstava komunikacije između konkurenata. S ovakvim trendovima neminovne su i promene u pogledu sredstava pomoću kojih kompanije ograničavaju konkurenciju na relevantnom tržištu.

43 J. Bethan, "AI covered by DMA, EU official says", dostupno na adresi: <https://globalcompetitionreview.com/article/ai-covered-dma-eu-official-says>, 9. jun 2024.

44 Commission Decision of 5.9.2023 designating Meta as a gatekeeper pursuant to Article 3 of Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council on contestable and fair markets in the digital sector, para. 130, https://ec.europa.eu/competition/digital_markets_act/cases/202346/DMA_100044_138.pdf, 9. jun 2024.

45 High-Level Group for the Digital Markets Act Public Statement on Artificial Intelligence, https://digital-markets-act.ec.europa.eu/high-level-group-digital-markets-act-public-statement-artificial-intelligence-2024-05-22_en, 9. jun 2024.

Za razliku od perioda od pre nekoliko decenija kada su ograničenja konkurencije uglavnom bila prisutna putem ugovornih klauzula, sada su u prvom planu cenovni algoritmi kojima se kontrolišu cene konkurenata, kao i programi kojima vodeće digitalne kompanije favorizuju svoje proizvode, odnosno usluge. Drugim rečima, načini na koji se ograničava konkurencija evoluiraju, ali vrste povreda ostaju iste. Uvek će dominantni učesnici na tržištu težiti da zloupotrebe svoj položaj, ili će međusobni konkurenti pokušati putem kartela da kontrolišu cene i ostale uslove poslovanja. U tom smislu od esencijalnog značaja jeste da tela za zaštitu konkurencije konstantno jačaju svoje kapacitete, kako u pogledu ljudstva, tako i razvijanja digitalnih alata. Na taj način, tela za zaštitu konkurencije će na prvom mestu biti u prilici da razumeju digitalna tržišta, a zatim i da efikasno utvrde eventualne nepravilnosti na tržištu.

Na kraju, napominjemo sveopšti regulatorni trend na nivou EU u pogledu veštačke inteligencije i digitalnih tržišta. Doneti propisi će predstavljati dodatno sredstvo regulatorima da suzbiju moć digitalnih kompanija. Da li će dodatni set propisa i zaista regulisati digitalna tržišta u korist krajnjih potrošača, ostaje da se vidi u godinama koje dolaze.

LITERATURA:

- Anderson A., *Foundations of Computer Technology*, CRC Press, London 1994.
- Begović B., Pavić V., D. V. Popović, *Uvod u pravo konkurencije*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2019.
- Dwivedi K., Hughes L., Ismagilova E. *et al.* (2021), „Artificial Intelligence (AI): Multidisciplinary Perspectives on Emerging Challenges, Opportunities, and Agenda for Research, Practice and Policy”, *International Journal of Information Management* 57(7).
- Geradin D., Petit N., „Price discrimination under EC Competition Law: The Need for a case-by-case Approach“, *Global Competition Law Centre Working Paper Series* no. 07/05, 2005.
- Gizem A., *et al.*, „Integration of Generative AI in the Digital Markets Act: Contestability and Fairness from a Cross-Disciplinary Perspective“, *LSE Legal Studies Working Paper* no. 4/2024.
- Hua Shin-Shin, „Machine Learning Weapons and International Humanitarian Law: Rethinking Meaningful Human Control“, *Georgetown Journal for International Law* 51(1).
- Popović D., „Prethodna regulacija digitalnih tržišta u EU: ograničavanje tržišne moći digitalnih platformi“, *Usklađivanje poslovnog prava Srbije sa pravom Evropske unije 2022* (ur. V. Radović), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2022, str. 299–318.
- Prlja D., Gasmı G., Korać V., *Veštačka inteligencija u pravnom sistemu EU*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2021.

Skopljak Z., „Cenovna diskriminacija u pravu konkurencije“, *HERETICUS – Časopis za preispitivanje prošlosti* vol. VI (2008), br. 3–4, str. 89–97.

Šmejkal V., „Three Challenges of Artificial Intelligence for Antitrust Policy and Law“, *Charles University in Prague Faculty of Law Research Paper* no. 2021/III/3, 2021.

Whish R., Bailey D., *Competition Law*, Oxford University Press, 2015.

Vuk M. Leković, LL.M.

Attorney in cooperation with „Gecić Law“

Nikola Z. Ivković, LL.M.

Legal Trainee in cooperation with „Gecić Law“

AI AND COMPETITION INFRINGEMENTS

Abstract: *In recent years, there has been a noticeable increase in interest from both the academic and business communities regarding diverse applications and impacts of artificial intelligence. Nonetheless, artificial intelligence and its implementation in business practices is a phenomenon with which professional advisors in the realm of antitrust have been well-acquainted for the past decade. In this context, the authors of this paper present the fundamental tenets of competition law and artificial intelligence within the digital milieu, emphasizing the convergence of these two evolving domains. Subsequently, the authors highlight the challenges faced by watchdogs concerning artificial intelligence and analyze the growing trend of using modern technologies in antitrust enforcement. The paper concludes with an overview of recent regulatory developments at the European Union level concerning digital markets and artificial intelligence, with particular attention on the Digital Markets Act and the Artificial Intelligence Act, which the authors identify as having the greatest potential for long-term shaping of the competitive landscape in markets affected by artificial intelligence.*

Key words: *Artificial intelligence. – Competition law. – Anticompetitive agreements. – Abuse of dominant position. – Digital business.*